

KREWNY (287) *ai*

e jasne (w tym 1 r. błędne znakowanie).

sg m N krewny (32). ◇ *G* krewn(e)go (7). ◇ *D* krewn(e)mu (5). ◇ *A* krewn(e)go (12). ◇ *I* krewnym (12), krewn(e)m (1) *ZapWar*. ◇ *f N* krewną (17), krewn(a) (2). ◇ *G* krewn(e)j (1). ◇ *A* krewną (4). ◇ *I* krewną (8) [*w tym: -ąm* (1)]. ◇ *n N* krewn(e) (1). ◇ *G* krewného (5); -ého (1), -(e)go (4). ◇ *A* krewn(e) (3). ◇ *I* krewnym (1). ◇ *pl N m pers* krewni (58). *subst* krewn(e) (1). ◇ *G* krewnych (39). ◇ *D* krewnym (18). ◇ *A m pers* krewné (33), krewnych (1) *StryjKron*; -e (8), -(e) (25). *subst* krewné (1). ◇ *I m* krewnémi (14), krewnymi (8); -emi *TarDuch, SeklKat, Leop, RejPos, PaprPan, ModrzBaz, KochPhaen, GórnRozm* (3), *SarnStat* (3); -ymi *BielKron, BudBib, CzechRozm* (2), *StryjKron, WujNT* (2); -emi: -ymi *LatHar* (1 : 1); ~ -émi (4), -ęmi (1), -(e)mi (9); -ęmi: -(e)mi *GórnRozm* (1 : 2). *f* krewnémi (1). ◇ *L* krewnych (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

Przymiotnik od 'krew':

1. *Związany z kimś węzłami krwi, przynależnością do jednej rodziny (przeważnie w odniesieniu do dalszych członków rodziny); consanguineus BartBydż, Mącz, Calag, Calep, Cn; cognatus Mącz, Calep, Cn; agnatus, necessarius, philostorgus, propinquus, proximus Mącz (245) : BartBydż 250b; agnatus, Przirodzony/ krewny. Agnati proprie dicuntur, Przirodzeni po oycu. Mącz 241d, 241d [2 r.], 243d, 298a, 446c; LeopPrzep A3; MycPrz I A2v; SarnStat 578, 688, 1159.*

krewny komu (19): *Perfony ktore sobie są krewne/ mają między sobą spólną krew/ gdy sę z iedney dwie rodzą GroicPorz ff; BielKron 53, 60, 154, 175v, 180v; Attingit me sanguine, Yeft mi krewny. Mącz 439d, 50b; CzechRozm 149v; PaprPan Ef4v; ModrzBaz 133v; WerGość 264; WujNT 195; SarnStat 601 [4 r.]. Cf »krewny bogom«.*

Wyrażenia: »krewny bogom« = tytuł królów pogańskich (2): *Alexánder krol nád krolmi/ krewny bogom/ Dáryufowi pozdrowienie. BielKron 124, 124.*

»blisko krewny« (4): *opuć wśytek národ swoy y blisko krewne przyiáćioły swoie. RejPs 68.*

»krewny [komu] po matce« (1): *Elżbietá byłá krewna Pánnie Máriey po mátcie WujNT 195.*

»przyjaciel krewny« = amicus consanguineus JanStat [szyk 7:5] (12): RejPs 68; Powynniłmy też okazać miłofierdzie nad nászymy vbogymy przyjacielmy krewnemy/ Iako są rodziczy/ bráćia/ fioftry/ y yni SeklKat L4; Boguśław[!] [...] napierwey przyiechał s krewnym przyiáćielem swoim krolem Duńłkim BielKron 375v; zbierał przyiáćiele/ iedny krewne drugie zá pieniądze [...] zwłázczá bráthá Bázyluifzá álbo Waśiła Glińłkiego BielKron 405v, 75, 124, 175, 354v; GórnDworz O6v; ZapKościer 1582/35; Calep 244a; SarnStat 584.

»krewny w pierwszym (a. drugim) stopniu« [szyk 2:1] (3): *brátá mégo (Zołwica) zóná iest mi krewna w piérwzym stopniu. SarnStat 601, 601 [2 r.].*

Szeregi: »krewny abo dalszy« (1): *áby którzykolwiek bráćia ábo przyiáćiele kréwni ábo też dálłzy [fratres vel amici consanguinei aut remoti JanStat 562] oboiéy płci będąc rozdźieleni/ y w tym rozdźieleniu byli przez trzy látá SarnStat 594.*

»krewny i powinowaty« (2): *vrośł obyczáy v onych narodow/ áby białe głowy dawály ná przywitániu pocałowánié męzczyznom sobie krewnym y powinowátym WerGość 264; SarnStat 1159.*

α. *W funkcji rzeczownika (182):* *Pień* Tu rozumiey/ tę Perfonę od kthorey krewni poźli. *GroicPorz* ffv, tv, ggv, 112; *Leop Lev* 25/26, *Ruth* 4/7; *BibRadz* I 7c marg, II 39c marg; *BielKron* 149v, 158, 175v, 261; *Mqcz* 285c; Rzymianie [...] fie też dzyeciom y innym krewnym s sobą w łąźni myiác nie dawáli. *RejPosWstaw* [41²]; *MycPrz* I B3v, C4v; *CzechRozm* 241 v; *ModrzBaz* 7v; *KochPs* 68; *StryjKron* 115; niepodobna żeby go nie miał znać z powieści rodziców y inłzych krewnych? *CzechEp* 175; *KochPhaen* 5; [żona] dźiateczki oycowi podobné Rodzi: fkađ roftą poćiechy ofobné: Ani iuż fpadków vpátruia krewni/ Dźiedźicá pewni. *KochPieś* 42; Nuż ná [...] kráđźielz/ mordy miedzy krewnymi *incefta* [...] gwałtem bránia páńien/ wdow/ dźieci w opiekę [...] tęń komuby fię dáła/ do pewnego czáfu *absoluta potestas*, náłałby [...] munłztuk *GórnRozm* L, C4v, Dv; *ActReg* 16; *Calep* 519a [2 r.]; *LatHar* 629, 650; *WujNT* 40; O przedániu dóbr krewni mogą świádczyć y kmotr. *SarnStat* 688, 208, 209, 596, 599 [2 r.], 604 (10); *SkarKazSej* 705b.

krewny czyj [w tym: *G sb i pron* (39), *pron poss* (28), *ai poss* (11)] (78): *BierRozm* 12; *MetrKor* 59/75v; *SeklKat* L4, M4v; Slachethnego Maczieya Lewyna pana y krewnego fwego w Wilczynie wdomu yego włáźnym we fłpyaczki zabilł *LibMal* 1548/145; *HistAl* E6v; *KromRozm III* M6v; *GliczKsiąż* M5; *LubPs* gg3; *GroicPorz* p3, gg2, gg2v, 113v [2 r.]; Záltáwię thwarz fwą przeciwko człowiekowi onemu/ y przeciw krewnym iego [*super cognationem eius*] *Leop Lev* 20/5, *Lev* 25/25, *Ruth* 4/7, 8, *Iob* 19/14; *BibRadz* *Gen* 24/4, *Ps* 7 arg, *Luc* 1/54 [58]; Chore [...] krewny Moizelzow [...] porużony zazdrościá/ podwiodł lud połpolity ná Moizelzá *BielKron* 40v, 57v marg, 59, 175v, 256v, 305v, 318; *Mqcz* 243d, 326a; *RejPos* 28v, 30v; *KochMon* 24; *BudBib Ruth* 2/1; *MycPrz* I B2 [2 r.]; *BiałKaz* K3; tenże Lukáľz powieda: iż tá Márya krewna była Elzbiećina/ á Elzbiećá była z corek Aaronowych/ á iákoż to może być/ áby była z Dawidá/ gdy krewna była Elzbiećina? *CzechRozm* 153v, 145v [2 r.], 153v [2 r.], 154, **; czemu by nieobrano ludźi ftátecznych/ ábo krewnych/ ábo fásiádow iego *ModrzBaz* 85v, 109v; *StryjKron* 51, 91, 122, 155; *CzechEp* 175, 176; też y iego [*Chrystusa*] włáźni krewni/ ktorých piľmo bráćią iego názywa/ y ci pogárdźiwłzy im/ głupim/ y fzałonym názywáli *NiemObr* 9; *KochWz* 139, 141; *ActReg* 46; *LatHar* 326, 659; páńná ktora miała porodzić Meľfiálz/ była krewna corki Aaronowej/ áby Meľfiálz [...] oboiego domu krolewskiego y kápláńkiego krewnościá dotykał. *WujNT* 195, 4, *Mar* 6/4, *Luc* 1/36, 58, s. 195, *Act* 10/24; to iest vpewniona náuká: że krewni moi nie fą krewni żóny méy krewnym: á przetóž dwá bráćia do dwu śiółtr mogą włtępic w małżeńki ftan. *SarnStat* 601, 209, 604, 633 [4 r.], 1159, 1279; *KlonWor* 18. Cf »krewny boży«.

W połączeniach szeregowych (13): *MurzHist* S; Ná ofáték oyczyznye/ rodzicom/ przyyacelom/ krewnym/ powinowátym/ y inłłym ludzyom wpołek/ żebyľny fie dobrze/ poczeńnye poftáwili *GliczKsiąż* Ov; vżywał ich fásiád/ vżywał przyiaciel/ vżywał krewny: gdzie theraz y krewny/ y przyiaciel/ y fásiád/ y wobecz włzytká Koroná śmierci ich nie wśpomni bez żalu *GórnDworz* Dd8v; *ModrzBaz* 11; *NiemObr* 9; *WerKaz* 281; *LatHar* 29, 100, 267; *WujNT* 76, *Luc* 14/12, 21/16.

W przeciwstawieniu: »krewny ... obcy« (1): ma być baczenie Perfony/ iefli krewny álbo obcy/ iefli Duchowny álbo świecki. *GroicPorz* 112.

Wyrażenia: »bliski, bliźszy, najbliźszy (a. poblížszy) krewny« = *proximus consanguineus* *JanStat* [szyk 9:5] (7:2:5): vftáwiłá práwo wśzędzye pod gárdłem/ áby fie nie poymowáli/ iedno co nablížszy

krewni/ chcąc thym právem fyná fwego ku łobie przyciągnąć. *BielKron* 10v, 53v, 59; *CzechRozm* 154; *NiemObr* 8; Iełli powtóré zá muž idzie, dobrá máćierzyłté z łobą bierze. Ale konie rośleyłzé, zbroie, y łtádá, dziatki od bliższych krewnych. *SarnStat* 639; SWiádkámi [...] iśdź niemogá/ áni máią krewni bliżcy/ tego który ie łtáwi: to iełt/ łtriy/ brát łtryieczny/ ćioteczny/ wuieczny/ śiełtrzeniec y źięć/ którégoby śiołtrá rodzona żoná byłá tego/ komuby świádczyć miał *SarnStat* 1159, 208, 209, 653, 689, 1172 [2 r.], 1269.

»krewny boży« (cf 184a »krewny bogom«) (1): Alexánder [...] wśytkim przykazał pod gárdłem áby go chwalili iáko krewnego Bożego. *BielKron* 125v.

»krewny cielesny, z strony rodzaju cielesnego« [szyk 2:1] (2:1): *TarDuch* B5v; *CzechRozm* 154v; Przecz P. Chriřtus krewnych ćieleśnych iákoby zániedbawa. *WujNT* 227 marg.

»krewny dalszy« (2): dobrá [mężobójcy] máią przypáždź ná krewné poblizłzé zábitégo: á iełliby bliższych nie było/ tedy ná krewné dálłzé. *SarnStat* 1172, 1172.

»krewni na doł i wzgorę idący« (1): gdy Synow y Rodźicow/ y innych krewnych ná doł y wzgorę idący chniemáłz: thedy łpadek przychodzi ná pobocznie perfony *GroicPorz* ff4v.

»krewny ze strony matki« (1): bękárci wedle Práwá Mieyłkiego máią [...] krewné s łtrony mátki *GroicPorz* ff.

»krewny po mieczu« = *krewny z strony ojca* (2): *GroicPorz* ff; tegóz domu krewni po mieczu mimo włáfné dźiėwki dźiedzictwo pośięgáć máią *SarnStat* 1030.

»krewny po ojcu, z linii ojcowskiej, z pokolenia ojczystego, z strony ojca« [szyk 3:1] (1:1:1:1): bękárci nie máią oycá pewnego [...] przeto theż krewnych po oycu niemáią. *GroicPorz* ff, ff; *SarnStat* [630], 1251.

»krewny do czwartego stopnia« (1): Przeciwo Szofłtemu [przykazaniu] [...] Małżeńłtwo z krewnymi do czwartego łtopniá; ábo z powinnemi/ czáłem do czwartego/ á czáłem do wtorego *LatHar* 116.

»krewny po wrzecie« = *krewny z strony matki* (1): bękárci wedle Práwá Mieyłkiego máią krewné/ ále po wrzecie nie po mieczu *GroicPorz* ff.

Szeregi: »krewny i bliski« = *consanguineus et propinquus* *JanStat* [szyk 2:1] (3): byli myędzy nimi [...] bliřcy y krewni páná Kryłtułowi *KromRozm III* M6v; *SarnStat* 208, 604.

»domowy i krewny« (1): Coż to tedy zá łzaleńłtwo [...] forytowáć trády twoie/ że łą domowi twoiey krewni [*domestici sunt et consanguinei*]: á przekłádáć ie nád drugie dowćipne/ pracowite/ y mężne ludźi? *ModrzBaz* 114v.

»krewny, (a, abo, i) powinowaty, powinny« [szyk 12:4] (13:3): *Mącz* 326c, 367c; *CzechRozm* A8v; *Calag* 96a; opułzczáiąc powinne y krewné/ vdał łię do Cárogrodu *SkarŻyw* 593; *NiemObr* 8; czeladź ze wźład krádnie/ towárzyłze ośzukawáią/ krewni á powinowáći nie do końcá przyiáćiele; á iełli ktorzy łą/ ná puśćiznę czekáią *WerKaz* 288; *ActReg* 46; *Calep* 212a; *GrabowSet* Rv; *LatHar* 116; *WujNT* *Matth* 12/46, s. 227; iełli ono kupno krewni ktorzy áłbo ženini powinowáći [*aliquis consanguineus vel affinis* *JanStat* 551] po przerzeczonych lećiech chćieliby rzecz zátrudniáć *SarnStat* 689, 587, 653.

»krewny, (i) przyjaciel (bliski a. spowinowacony)« = *cognatus et amicus Vulg* [szyk 4:4] (8): *TarDuch* B5v; *HistRzym* 71v; *SkarŻyw* 13; *StryjKron* 51; *KochWz* 139; *WujNT Act* 10/24; krewnym albo przyziacielom bliskim [*consanguineis vero sive amicis proximioribus JanStat* 1092] zabitégo łżeć grzywien ma zapłacić *SarnStat* 654; iák lożny odbieżyłz oyczyzny Y krewnych y przyziaciel łpowinowaconych *CiekPotr* 55.

»krewny i przyrodzony« (1): oddalyayancz włchithki krewne y przyrodzone swoye polieczil y roskazal dacz [...] nywiefczie ktora mu wnyemoczi poslugowala dziesyencz grziwyen pienyendzy *MetrKor* 59/75v.

»krewny i znajomy« [szyk 2:4] (3): *RejPos* 38v; *KochPs* 132; A mniemaiąc że on był w towarzyłtwie/ włzli dzień drogi/ y łzukali go [*Jezusa*] miedzy krewnymi y znaiomemi [*inter cognatos et notos*]. *WujNT Luc* 2/44.

Żart. (1): Kiedy wiatr wieie łtryiemże go witay [...] ták łię o nim pytay. Siodłatą Wronkę zow Ciotuchną flišie/ Rádzęć nie drwi łię. Nie łzaniuiełzli łwych powinowatych/ Wnet nieprzyziaciel dołtaniełz zębátych. Cny łię łlis gniewa/ to łą rzeczy pewne/ O łwoie krewne. *KlonFlis* F3v.

a. *W przeciwstatwieniu do bliskich członków rodziny, jak rodzice, dzieci, rodzenstwo; cognatus PolAnt; consanguineus JanStat* [zawsze w funkcji rzeczownika] (14) : *ComCrac* 16; przyłzłá z rodzicmi/ y z dziatęcłkami/ y ze włzytkimi krewnymi. *BudBib Dan* 13/30; *ModrzBaz* 64; ielłi [łw. Jan] znał Pána y łwiádectwo mu nie vrodziwłzy łię ielzcze wydał: á coż mu było potrzebá z powiełci krewnych y rodzicow znowu go [errata dodaje: dopiero] poznáwáć? *CzechEp* 176; *LatHar* 745; *SarnStat* 208; *KlonWor* 55.

krewny czyj [w tym; *G sb i pron* (3), *pron poss* (3)] (6): KTo by zábił Oycá/ Mátkę/ Syná/ Dziádá/ Bábę/ Brátá/ Syołtrę/ Krewnego łwego *GroicPorz* 112v, 113; *StryjKron* 155; rácz rodzice moię/ iáko te/ przez ktoreł mi żywot doczełny dał/ y krewne moię/ z ktorymił mię powinowáctwem łwieckim [...] zwiázal/ od grzechow [...] bronieć/ y oczyłcić *LatHar* 629; *SarnStat* 179, 236.

Wyrażenie: »krewny cielesny« (1): Chriłtus [...] vczy przekłádáć [...] kołciol powłzechny/ y bráciá nálzę w nim/ y dobrá ich duchowne/ nád rodzice y krewne cíelełne. *WujNT* 136.

b. *Powinowaty, pozostający w związkach z rodziną współmałżonka lub rodzicami chrzestnymi; consanguineus JanStat* (7) : (*nagł*) O łwiádkach krewnych. (–) [...] Z ktorych [łwiádków] pierwłzy Piotr á drugi Iákub Kmotr tego Kondratá *UstPraw* C4v; *SarnStat* 578.

krewny komu (3): [*Booz do Ruf*] Nieprzę łie tego žem ci ielł krewnym/ ále ielł inłłfy bliłzłłfy niłzli ia. *Leop Ruth* 3/12, *Ruth* 3/9; Gratulor tibi affinitatem [...] Radem temu zeł łie [...] łzláchetnemu cłłowiekowi krewnym łtál. *Mącz* 149b.

a. *W funkcji rzeczownika* (2) : Bolesław wtory przezwiłkiem łmiály [...] z małżonką łwoią Wizesławą/ Xiáżęciá Rułkiego [...] Corką [był] w Gniełźnie koronowány. [...] Tego [*Izasława Księdza Kijowskiego*] tedy Bolesław Krol naprzod vmyłłił ná oyczyznę wprowadzić iáko krewnego *StryjKron* 180.

Szereg: »krewny a powinowaty« [*czyj*] (1): Pyołnká wtora onego Káplaná Ietro/ krewnego á powinowátego Moizelzowego *LubPs* gg3.

2. *Należący do tego samego narodu albo grupy społecznej, pozostający w bliskiej przyjaźni; cognatus, propinquus Vulg (17)* : [św. Paweł] Androniká/ Ianiego/ Irodyoná/ Lukiufzá/ Iazoná y Sozypátrá nazywa swymi także krewnymi Syngenus [errata zmienia: syngeneis] [...] chociaż tego żaden pokazać nie może/ aby ci byli krewnymi jego z strony rodzaju cielesnego. *CzechRozm* 154, 154 marg, **.

krewny czyj [w tym: pron poss (9), G sb i pron (3)] (12): *RejPs* 155; Y odpowiedzieli wzyfscy mężowie Iudfscy Izraelitom/ Przeto iż Krol ieft krewny náfz/ á przeczże fie oto macie gniewác? *BibRadz* 2.Reg 19/42; *BielKron* 129; *GórnDworz* R4; *CzechRozm* 154; *KochPs* 188; Pozdrowcie Androniká y Iuliá krewne moie y towarzysze więzienia moiego *WujNT Rom* 16/7, *Rom* 16/11, 21; *KlonWor* 8. Cf »krewny według ciała«.

Wyrażenia: »krewny [czyj] według ciała« (2): *CzechRozm* 34; ia sam żadałem odrzuconym być od Chriufá za brácią moię/ ktorzy są krewni moi według ciáá [qui sunt cognati mei secundum carnem]/ ktorzy są Izraelczycy *WujNT Rom* 9/3.

»krewny przyjaciel« (1): A potem dla niedoftátku ziemie swoiey/ ruffyli fie zaniem wlfyfy krewni przyiaciele jego y dał iem pan bog znaleźć wdzięczność ziemie oney *RejPs* 155.

Szereg: »krewny abo powinowaty« [szyk 1:1] (2): iedney wiary y załugi powinowátymi fie sobie iudzie ftawali y Syngenis fie nazywáli/ iáko ono [...] ieden z komornikow trzech dla mądrości fwey zoftał Syngenis powinowátym ábo krewnym Dáryufzowym/ chociaż mu nic w rodzie nie był. *CzechRozm* 154, 154v.

3. *Dotyczący stosunków między krewnymi, powinowatymi (9)* :

a. *Oparty na związkach pokrewieństwa, powinowactwa (4)* :

Wyrażenia: »krewna bliskość« (1): Za máluczki dar one [książki] W. M. swym M. Pánom/ iáko tym ktorym to według krewney blifkości włáściwie náleży/ poftám. *KolakCath* A2v.

»krewne powinowactwo« (1): imo krewne powinowáctwo y sfiedzcthwá záchowania/ dawáli pomoc Kumom przeciwko niemu [wujowie przeciw Ladzisławowi] *BielKron* 301.

»krewna przyjaźń« (2): Władziław Lokthek [...] wśzedł fnimi [litewskimi książętami] w krewną przyjaźń/ poftawfzy dziewofłęby do Iedyminá [...] aby corę swą dał jego synowi Kázimierzowi *BielKron* 371, 355v.

b. *Zachodzący między osobami spokrewnionymi, z tytułu pokrewieństwa (4)* : viano nanasz przislo Iako nablissche krevnem spathkiem *ZapWar* 1544 nr 2451; *Calag* 96b; Incestus – Pomazani krewnim złączeniem. *Calep* 519a; Patricidium [...] COMPLICES tákiego krewného mężobóyftwá, fámofzost odwód. *SarnStat* 587.

c. *Taki, jak między ludźmi spokrewnionymi (1)* :

Wyrażenie: »przyjacielstwo krewne« (1): Napierwey wziął towarzysftwo s Krolikiem Gwaryoneńskim y przyacielftwo krewne przez Tłumácze *BielKron* 442v.

4. *Odnoszący się do krwi – ciekłego składnika organizmu ludzkiego (15)* :

Wyrażenia: »krewne panowanie« = *przewaga krwi w organizmie* (1): paznochti [...] gdi z czyrwonością maią nie iaką finofć znamionuią krewne panowanie. *GlabGad* D4v.

»wilgota krewna« = *krew* (2): w ludziech ktorzy w czas ftono iadaia panuie wilgota Sanguinea, to ieft, krewna *GlabGad* 18, K4.

a. *Taki, w którym krew przeważa nad innymi ciekłymi składnikami organicznymi (7) :*

Wyrażenia: [»kompleksyja krewna«: trzeba odmieniać mąści/ według komplexiiéy człowieká: ináčéy czynić człowiekowi komplexiiéy krewnéy/ ináčéy komplexiiéy kolericznéy/ ináčéy flegmiłtý/ ináčéy melánkoliczný *UrządowHerb* 400b (*Linde*).]

»ludzie krewni« = *sangwinicy* [*szyk* 2:1] (3): Oczet kolerikom / y ludziom krewnym iest pożyteczny *FalZioł* II 18d, V 54, 63.

»krewne przyrodzenie« [*szyk* 1:1] (4): Wiek człowieczy czworaki iest, Pierwłzy dziecińftwo: krewne⁸⁰ y powietrznego przyrodzenia. *FalZioł* [*8]v, III 11a, V 2a; Sanguineus, Pełny krwie/ krewnego przyrodzenia *Mącz* 367b.

b. *Związany z krwią, zawierający krew; sanguineus* *BartBydg* (5) : *BartBydg* 136; *FalZioł* [*8]v; Rymá też krewna zdrowa bywa *SienLek* 73, 78v.

Zestawienie: »krewna żyła« = *vena Cn* (1): Iest ielzcie inna zawádá żylna/ kthorą zową Kurczem/ ále tá nie iedno pięté/ ále y krewné żyły płuie *SienLek* 142v.

Synonimy: **1.** *bliski, powinowaty; a. przyjaciel; b. powinowaty.*

Cf **BEZKREWNY, CZARNOKREWNY, GRUBOKREWNY, KREWNIK, KRWAOWNY, KRWAOWY, KRWISTY, PRAWOKREWNY, SUCHOKREWNY, WIEŁOKREWNY, WODNOKREWNY**